

Особливості оформлення права на спадщину, яка відкрилася за кордоном

Столична юстиція консультує щодо захисту прав українців у різних сферах життя. Правопросвітницький проект «Я МАЮ ПРАВО!» покликаний підвищити юридичну грамотність громадян.

Питання, які висвітлюються в цій статті:

1. Поняття спадкування.
2. Місце відкриття спадщини.
3. Особливі випадки відкриття спадщини.
4. Видача свідоцтв на спадщину консульськими установами.

В наш час все частіше громадяни стикаються з проблемами оформлення спадщини. Отже для початку розглянемо, що таке спадкування.

1. **Спадкуванням** є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) (стаття 1216 ЦК). Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою (стаття 1220 ЦК).

Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою. Якщо протягом однієї доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної, спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них. Якщо кілька осіб, які могли б спадкувати одна після одної, померли під час спільної для них небезпеки (стихійного лиха, аварії, катастрофи тощо), припускається, що вони померли одночасно. У цьому випадку спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з цих осіб.

Спадкоємець, який помер хоч і через декілька годин після спадкодавця, але на наступну добу, не вважається померлим з ним одночасно і у нього виникає право на спадщину.

Часом відкриття спадщини після смерті реабілітованих у встановленому порядку громадян є день прийняття рішення відповідною Комісією з питань поновлення прав реабілітованих про повернення спадкоємцям першої черги майна реабілітованого.

2. **Місцем відкриття спадщини** є останнє місце проживання спадкодавця (ст. 1221 Цивільного кодексу України). Лише якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходження основної частини рухомого майна.

3. В особливих випадках місце відкриття спадщини встановлюється законом. Законами, якими встановлені винятки з цього правила є Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 № 1207-VII (із змінами) та Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» від 02.09.2014 № 1669-VII (із змінами). Дані нормативні акти встановлюють особливий порядок відкриття спадщини, що відкрилася після смерті осіб, які проживали на тимчасово окупованій території, тобто на території Автономної республіки Крим, та осіб, що на час смерті проживали в населених пунктах, на території яких органи державної влади України тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження (частина території Донецької та Луганської областей).

4. Згідно частини шостої статті 1 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII (із змінами) **вчинення нотаріальних дій за кордоном** покладається на консульські установи України, а у випадках, передбачених чинним законодавством, – на дипломатичні представництва України. А згідно статті 38 цього ж закону, на Консульські установи України серед іншого також покладений обов'язок видавати свідоцтва про право на спадщину.

Наказом Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 27.12.2004 № 142/5/310, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 27.12.2004 за № 1649/10248 затверджене Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України. Пунктом 3.11. вказаного Положення

встановлений порядок видачі свідоцтв про право на спадщину. Зокрема пп. 3.11.1. зазначено, що на майно, що переходить за правом спадкування до спадкоємців, консулом за місцем відкриття спадщини видається свідоцтво про право на спадщину. Видача свідоцтва провадиться у строки, установлені статтею 1298 Цивільного кодексу України. Свідоцтва про право на спадщину підлягають обов'язковій реєстрації (через Міністерство закордонних справ України) в Єдиному реєстрі заповітів та спадкових справ у порядку, передбаченому Положенням про Єдиний реєстр заповітів та спадкових справ.

Також пп. 3.11.4. цього ж Положення встановлено, що місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Місцем проживання фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому, у відповідному населеному пункті, в якому спадкодавець проживав постійно, переважно або тимчасово. До того ж, згідно статті 44 Консульського статуту України, затвердженого Указом Президента України від 02.04.1994 № 127/94 (із змінами) консул вчиняє нотаріальні дії, передбачені законодавством України. Порядок вчинення нотаріальних дій консулом визначається Законом України «Про нотаріат», цим Статутом, Положенням про порядок вчинення нотаріальних дій консулом, яке затверджується Міністерством юстиції України і Міністерством закордонних справ України, а також іншими актами законодавства України. Нотаріальні дії вчинюються в приміщенні консульської установи України. В окремих випадках нотаріальні дії можуть бути вчинені поза зазначеною установою. Отже, вчинення нотаріальних дій, зокрема видача свідоцтв про право на спадщину, яка відкрилася за кордоном, є обов'язком Консульської установи України у Державі відкриття спадщини.

Якщо консулові стане відомо про спадщину, яка відкрилася на користь громадян України, які проживають в Україні, консул негайно

передає у Міністерство закордонних справ України всі відомі йому дані про таку спадщину і можливих спадкоємців.

Згідно пп. 1.2. п. 1 глави 10 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 за № 296/5, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22.02.2012 № 282/20595 (із змінами) при зверненні спадкоємця у зв'язку з відкриттям спадщини нотаріус з'ясовує серед іншого відомості стосовно факту смерті спадкодавця, часу і місця відкриття спадщини. А згідно пп. 2.1. п. 2 глави 10 розділу II цього Порядку спадкова справа заводиться нотаріусом за місцем відкриття спадщини. Статтею 71 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 № 2709-IV (із змінами) встановлено, що спадкування нерухомого майна регулюється правом держави, на території якої знаходиться це майно, а майна, яке підлягає державній реєстрації в Україні, – правом України. Виходячи із вищенаведеного та згідно вищезазначених норм українського законодавства, право та обов'язок щодо видачі свідоцтв про право на спадщину, яка відкрилася за кордоном, покладено на консульські установи України.